

VAŽNOST PODUZETNIČKOG OBRAZOVANJA

Ivanković, Luka

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:145:889405>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Preddiplomski studij Financijski menadžment

Luka Ivanković

VAŽNOST PODUZETNIČKOG OBRAZOVANJA

Završni rad

Osijek, 2021.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Preddiplomski studij Financijski menadžment

Luka Ivanković

VAŽNOST PODUZETNIČKOG OBRAZOVANJA

Završni rad

Kolegij: Poduzetništvo

JMBAG:0010225905

e-mail: luka.99ivankovic@gmail.com

Mentor: izv.prof.dr.sc. Julia Perić

Osijek, 2021.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics in Osijek
Undergraduate Study Entrepreneurship

Luka Ivanković

THE IMPORTANCE OF ENTREPRENEURSHIP EDUCATION

Final paper

Osijek, 2021.

„IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni (navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Luka Ivanković

JMBAG: 0010225905

OIB: 82186435517

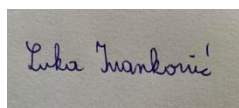
e-mail za kontakt: luka.99ivankovic@gmail.com

Naziv studija: Preddiplomski sveučilišni studij Financijski menadžment

Naslov rada: VAŽNOST PODUZETNIČKOG OBRAZOVANJA

Mentor/mentorica diplomskog rada: Julia Perić

U Osijeku, 2021. Godine

Potpis: _____“

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. METODOLOGIJA RADA	3
3. PODUZETNIŠTVO	4
3.1. Pojam i vrste	4
3.2. Poduzetnik i tipovi poduzetnika	7
3.2.1. Osobine poduzetnika.....	8
3.2.2. Komponente koje poduzetnika čine uspješnim.....	10
4. PODUZETNIČKO OBRAZOVANJE	11
4.1. Definicija i kontekst poduzetničkog obrazovanja	11
4.2. Uloga, ciljevi i čimbenici razvoja poduzetničkog obrazovanja	12
4.3. Poduzetničko obrazovanje na sekundarnoj i tercijarnoj razini	14
4.3.1. Financiranje poduzetničkog obrazovanja.....	17
4.3.2. Kurikulum poduzetničkog obrazovanja.....	18
5. PODUZETNIČKO OBRAZOVANJE U HRVATSKOJ	23
5.1. Razvoj poduzetničkog obrazovanja u Hrvatskoj	23
5.2. Usporedba Hrvatskog i Švedskog poduzetničkog obrazovanja	24
5.3. Poduzetnička infrastruktura u Hrvatskoj	26
5.3.1. Poduzetničke zone.....	26
5.3.2. Poduzetničke potporne institucije.....	27
6. ZAKLJUČAK	31
7. LITERATURA	32
POPIS SLIKA	35
PRILOZI	36
PRILOG 1. POPIS RAZVOJNIH AGENCIJA	36
PRILOG 2. POPIS PODUZETNIČKIH CENTARA	38
PRILOG 3. POPIS POSLOVNIH INKUBATORA	39

SAŽETAK

Poduzetništvo predstavlja važnu ekonomsku silu koja pomaže odgovoriti na potrebe za održivim ekonomskim i društvenim razvojem. Poduzetništvo u svom najužem smislu odnosi na pokretanje poslovnog pothvata dok se poduzetništvo u širem smislu odnosi na vještine i osobine potrebne svakom pojedincu kako bi se snašao u kriznim, dinamičnim i nesigurnim vremenima.

Iako se poduzetništvo najčešće poistovjećuje s uočavanjem i iskorištavanjem prilika i generiranjem radnih mjesta, o poduzetništvo se sve više priča i kao o načinu promišljanja i djelovanja svih aktera društva (od pojedinca do organizacija). Ovaj širi koncept promišljanja o poduzetništvo osnovna je teza i samog poduzetničkog obrazovanja.

Iako se pod pojmom poduzetnik najčešće smatraju osobe koje su pokrenule vlastiti poduzetnički pothvat različiti autori imaju različita poimanja ovog pojma. Većina uspješnih poduzetnika posjeduje karakteristike koje su im zajedničke i koje im pomažu u lakšem svladavanju visoke razine nesigurnosti u okruženju, proaktivnijem djelovanju i značajnijem preuzimanju rizika.

Poduzetničko obrazovanje ima značajnu ulogu za razvoj poduzetništva i poduzetnika.

Poduzetničko obrazovanje u osnovi se fokusira na stvaranje poduzetničke kulture. Ono pomaže potencijalnim poduzetnicima da identificiraju i iskoriste mogućnosti. Ipak, poduzetničko obrazovanje nije ograničeno samo na poticanje pokretanja novih poduzeća, inovativnih pothvata i novih radnih mjesta. Jednostavno rečeno poduzetništvo je kompetencija za sve, odnosno pomaže pojedincima da postanu kreativni i samopouzđani u svemu što rade.

KLJUČNE RIJEČI: poduzetništvo, poduzetničko promišljanje i djelovanje, poduzetničko obrazovanje

ABSTRACT

Entrepreneurship is an important economic force that helps meet the needs of sustainable economic and social development. Entrepreneurship in the narrow sense refers to the creation of a business, while entrepreneurship in the broader sense refers to the skills and qualities that individuals must possess to cope in times of crisis, complexity and uncertainty. Although entrepreneurship is usually equated with seizing and exploiting opportunities and creating jobs, it is increasingly referred to as a way of thinking and acting by all actors in society (from individuals to organisations). This broader concept of thinking about entrepreneurship is the basic thesis of entrepreneurship education itself.

Although the term entrepreneur is usually used to refer to people who have started their own businesses, different authors have different ideas about the term. Most successful entrepreneurs have similar characteristics that help them overcome a high level of uncertainty in their environment, act more proactively, and take significant risks.

Entrepreneurship education plays an important role in the development of entrepreneurship and entrepreneurs.

Entrepreneurship education essentially focuses on creating a culture that fosters entrepreneurial mindset. On the one hand, it helps potential entrepreneurs identify and seize opportunities. On the other hand, entrepreneurship education is not limited to promoting start-ups, innovative ventures and new jobs. Simply put, entrepreneurship is a skill for everyone, i.e. it helps individuals to become creative and confident in everything they do.

KEY WORDS: entrepreneurship, entrepreneurial mindset, entrepreneurship education

1. UVOD

Poduzetništvo predstavlja važnu ekonomsku silu koja pomaže odgovoriti na potrebe za održivim ekonomskim i društvenim razvojem. Iako se poduzetništvo najčešće poistovjećuje s uočavanjem i iskorištavanjem prilika i generiranjem radnih mjesta, o poduzetništvo se sve više priča i kao o načinu promišljanja i djelovanja svih aktera društva (od pojedinca do organizacija). Ovaj širi koncept promišljanja o poduzetništvo osnovna je teza i samog poduzetničkog obrazovanja.

Važno je naglasiti kako se smatra da ne postoji jedinstveni koncept poduzetničkog obrazovanja iz čega proizlazi veliki broj distingviranih shvaćanja o cilju, načinu organizacije, metodama te samom izvođenju programa. Ipak, različitost definicija ne umanjuju značaj i važnost poduzetničkog obrazovanja. U društvu znanja poduzetničko obrazovanje zauzima sve značajnije mjesto, a cilj ovog završnog rada je objasniti ciljeve poduzetničkog obrazovanja i ukazati na njegovu sve veću važnost.

Prethodnu tezu potkrepljuje i činjenica različitih stavova u teoriji i praksi pa tako Škrtić i Mikić (2011) ističu kako se poduzetništvo uglavnom opisuje kao kombinacija upravljačke, organizacijske i inovacijske sposobnosti. U praksi se, pak, poduzetništvo najčešće opisuje kao proces izgrađivanja novih vrijednosti iskorištavanjem prilika uz pomoć određenih raspoloživih resursa (Škrtić i Mikić, 2011).

Kako bi se definiralo poduzetničko obrazovanje i shvatila njegova važnost, rad, nakon uvoda i metodologije, kreće s definiranjem koncepta poduzetništvo gdje su kroz podpoglavlja objašnjeni termini kao što su pojam i vrste poduzetništva, poduzetnik i tipovi poduzetnika te njihove osobine i vještine. Poglavlje poduzetničko obrazovanje obuhvaća definiciju i kontekst te ulogu, cilj i čimbenike razvoja poduzetničkog obrazovanja. Poseban naglasak stavljen je i na poduzetničko obrazovanje u školama kroz strategije, financiranje i kurikulume. Kako bi se uvidjele razlike u poduzetničkom obrazovanju među državama, ali i nešto naučilo iz učenih razloga u petom poglavlju je, nakon analize stanja o poduzetničkom obrazovanju u Hrvatskoj na sekundarnoj i tercijarnoj razini, napravljena usporedbu hrvatskog i švedskog obrazovanja na sve tri razine formalnog obrazovanja. Odluka o navedenoj usporedbi donesena je na temelju reputacije Švedske kao zemlje koja razumije važnost poduzetničkog obrazovanja i ima izvrsne obrazovne formalne i cjeloživotne programe. Razvoj poduzetničkog obrazovanja u nekoj

zemlji ne ovisi samo o različitim obrazovnim programima nego i o poticajnoj okolini i poduzetničkoj infrastrukturi o čemu će više biti riječi u petom poglavlju. Završni rad završava zaključkom i preporukama za razvoj poduzetničkog obrazovanja u Republici Hrvatskoj.

2. METODOLOGIJA RADA

Znanstvene metode korištene u izradi završnog rada su:

- metoda dokazivanja koja objedinjuje veći broj metoda i koristi se s ciljem utvrđivanja neke spoznaje - ovaj dio korišten je u sklopu teorijskog dijela rada kako bi se utvrdila spoznaja o važnosti poduzetničkog obrazovanja
- induktivna metoda i metoda kompilacije koje se protežu kroz cijeli rad i kojima se pokušava doći do općeg zaključka pregledom literature, različitim spoznajama i stavovima te istraživanjem činjenica. Analizom trenutnog stanja poduzetničkog obrazovanja pokušalo se sagledati što se i u kojoj mjeri mora promijeniti kako bi poduzetničko obrazovanje u Hrvatskoj dobilo svoju pravu svrhu i pozitivno utjecalo na ekonomski i društveni razvoj zemlje.
- metoda komparacija koja se odnosi na usporedbu Hrvatskog i Švedskog poduzetničkog obrazovanja, gdje nakon istaknutih činjenica komparativnom analizom dolazi do zaključka o odnosu između dva navedena primjera.

Za istraživanje i prikupljanje podataka prilikom izrade korištena je stručna literatura (knjige, stručni članci) te Internet izvori.

3. PODUZETNIŠTVO

Poduzetništvo je važan pokretač rasta u gospodarstvu.

Jednostavno rečeno, poduzetništvo je napor stvaranja, posjedovanja i komercijalizacije ideje, tehnologije, proizvoda ili usluge, kao i preuzimanje rizika i koristi povezanih s poduzećem.

Na poduzetnike se često gleda kao na inovatore ili čak na pionire novih industrija. No bitno je naglasiti kako se ponekad pod pojmom inovacija ne smatra isključivo nova tehnologija već i nova primjena već postojeće tehnologije.

Ovo poglavlje pruža pregled pojma poduzetništvo te navodi vrste poduzetništva. Također, ovo poglavlje stavlja fokus na izazove koji su povezani s definiranjem poduzetnika i poduzetništva.

3.1. Pojam i vrste

Postoje mnogobrojna shvaćanja i definiranja poduzetništva. Kuvačić (2005) definira poduzetništvo kao gospodarsku aktivnost privatnih poduzetničkih inicijativa koje za cilj imaju ostvarenje određenih ciljeva kako individualnih, tako i općih i društvenih. Ove inicijative predvode pojedinci i/ili skupine ljudi koji koriste vlastite ideje, ulažu kapital, preuzimaju rizik te stvaraju proizvode ili usluge koje će im, na kraju, donijeti dobit.

Nastavno, Cingula i sur. (2010:57) ističu kako „*poduzetništvo uključuje stvaranje nečega novog, traži predanost u obliku potrebnog vremena i truda, donosi nagrade (u obliku neovisnosti) u obliku novca, profita, preuzima se potreban rizik.*“ Autori naglašavaju kako se uz pojam poduzetništva prvenstveno veže nešto novo, a ističu i važnost preuzimanja potrebnog rizika u poduzetništvu.

Kružić (2007) smatra kako se poduzetništvo kao koncept može sagledati i u širem i u užem smislu. Prema autoru, poduzetništvo u širem smislu predstavlja aktivnost koja uključuje kreativnost, upornost, inovativnost, razumno preuzimanje rizika, dosljednost, samostalnost, odgovornost i dr., a u užem smislu proces formiranja vrijednosti kombiniranjem resursa sa svrhom iskorištavanja prilika i promišljenog preuzimanja rizika.

Škrtić i Mikić (2011:36) poduzetništvo definiraju kao „*proces stvaranja vrijednosti ujedinjavanjem jedinstvene kombinacije resursa u svrhu iskorištavanja prilike.*“ Autori naglašavaju kako je ponašanje poduzetnika najčešće usmjereno prema kombiniranju i ulaganju potrebnih inputa, traženju novih tržišta i stvaranju novih proizvoda, usluga i tehnologija. Pri tome je važno naglasiti kako je jedna od glavnih značajki poduzetnika njihovo djelovanje u uvjetima nesigurnosti, kriza i promjena u okruženju.

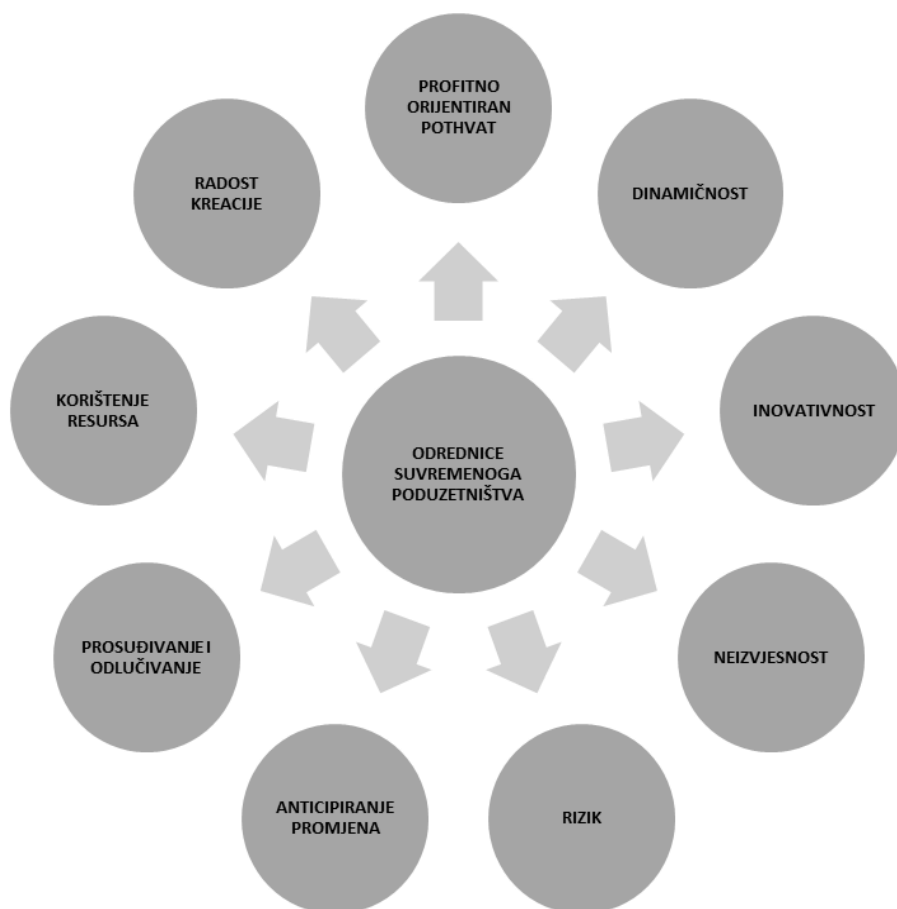
Iz navedenih definicija može se zaključiti da se poduzetništvo u svom najužem smislu odnosi na pokretanje poslovnog pothvata dok se poduzetništvo u širem smislu odnosi na vještine i osobine potrebne svakom pojedincu kako bi se snašao u kriznim, dinamičnim i nesigurnim vremenima. Jedan od važnijih faktora koje utječu na ekonomski i društveni rast zasigurno su inovacije. Prema Tkalec (2011) upravo su one najvažniji rezultat poduzetničkih aktivnosti, a njihov nositelj je sam poduzetnik. Kao inovator, poduzetnik odlučuje na koji način će proizvoditi i koliko će rizika poslovanja preuzeti. Kao najvažnija karakteristika prema Tkalec (2011) ističe se preuzimanje mogućeg rizika sa ciljem ostvarivanja profita.

S obzirom na sve razvijenije društvo neophodno je spomenuti i pojam suvremenog poduzetništva.

„Suvremeno poduzetništvo se navodi kao četvrti faktor proizvodnje, nakon radne snage, prirodnih resursa i kapitala. Ekonomija bazirana na poduzetništvu je ona u kojoj poduzetnik djeluje pod utjecajem manjih rizika, gdje poduzetničke aktivnosti i privatne investicije rastu. Bitne odrednice poduzetničkih društava su kulturološko prihvaćanje poduzetnika, umreženost poduzetničke infrastrukture, uspostavljanje financijskih tržišta, povećana ulaganja u istraživanje i razvoj, zaštita intelektualnog vlasništva, privrženost edukaciji i obrazovanju, otvorenost društva za nove poduzetničke inicijative.“ (Buble, Kružić, 2006:26). Autori ističu kako su za suvremeno poduzetništvo iznimno važne odrednice poduzetničkog društva vezane uz kulturu, umreženost, edukaciju i obrazovanje i sl.

Kako bi u potpunosti razumjeli pojam suvremenog poduzetništva koje se prema Buble i Kružić (2006) navodi kao četvrti faktor proizvodnje, nakon radne snage, kapitala i prirodnih resursa veoma je važno navesti i njihove odrednice. Slika 1. prikazuje odrednice suvremenog poduzetništva, a iste će se detaljnije pojašnjavati kroz nastavak rada.

Slika 1 Odrednice suvremenog poduzetništva

Izvor: Izrada autora prema Kružić (2007).

Jedan dio odrednica odnosi se na osobine i karakteristike poduzetnika: dinamičnost, inovativnost, prosuđivanje i odlučivanje dok se druge odrednice odnose na njegovu okolinu: profitno orijentiran pothvat, radost kreacije, korištenje resursa, rizik, neizvjesnost, anticipiranje promjena. Za poduzetničku okolinu važne su navedene odrednice zato što zahvaljujući njihovom korištenju poduzetnik ima mogućnost primjene osobina i karakteristika u praksi.

Prema Škrtić i Mikić (2011:36) „cilj suvremenog poduzetništva je razviti poduzetničku klimu koju prije svega karakterizira orijentacija na individualnu inicijativu, kreativnost i inovacije, kao i stvaralačku atmosferu usmjerenu na prevladavanje postojećeg i stvaranje novoga, drugačijeg i humanijeg društva.“ S obzirom na konstantni razvoj u svim područjima važno je

usmjeriti sve svoje snage i u razvoju društva koje je više okrenuto povećanju vrijednosti vezane uz slobodu mišljenja, razvoj istraživanja i sl.

3.2.Poduzetnik i tipovi poduzetnika

Iako se pod pojmom poduzetnik najčešće smatraju osobe koje su pokrenule vlastiti poduzetnički pothvat različiti autori imaju različita poimanja ovog pojma. Tako je, prema Škrtić i Mikić (2011) poduzetnik osoba koja raspolaže sredstvima koja su potrebna za određenu djelatnost, samostalno donosi odluke, posluje na vlastiti rizik, koordinira, upravlja, nadzire i rukovodi poslovanjem u cijelosti. Za sve navedeno ostaje mu poduzetnička dobit nakon što se odbiju troškovi od prihoda.

Prema Cingula i sur. (2010) poduzetnik treba biti svestrana osoba koja je dobro upućena u vlastiti posao, također koja posjeduje sposobnost kretanja unutar društva i razumije pravne, financijske i računovodstvene elemente vlastitog posla.

Definiranje poduzetnika ovisi i o njihovom iskustvu i životnom ciklusu njihovih pothvata pa Sikavica (2011) navodi različite tipove poduzetnika poput pionira, mahera, stratega, trenera i intrapoduzetnika.

Pioniri se, prema autoru, vežu uz mala poduzeća i javljaju se u fazi izgradnje poduzeća. Poduzetnici pioniri predstavljaju osobe koje su karakterizirane s velikom dozom energije, odlučnosti i ideja kao i jakim karakterom te težnji za ostvare zadane ciljeve.

Maheri predstavljaju autoritativan i ambiciozan tip poduzetnika koji se vežu uz fazu rasta poduzeća. Odlike ovog tipa poduzetnika su dobra organizacija i uspješno vođenje poslovanja, no, prema autoru, ovom tipu pretežito nedostaju ideja i vizija .

Fazu diferencijacije poduzeća zastupaju mislioci. Mislioci su tip poduzetnika koji su željni uspjeha i angažirani su, često ovaj tip poduzetnika zna svoje poslove prebacivati na nekoliko organizacijskih jedinica kako bi si olakšali poslovanje, iz razloga što su svjesni da je u ovoj fazi poslovanje složenije nego u prethodnim fazama.

Treneri posjeduju liderske karakteristike, teže postizanju harmonije unutar poduzeća i podijeljeni su u 4 fazi razvoja poduzeća. Kao nedostaci kod ovog tipa autor ističe nedostatak kreativnosti i hrabrosti.

Intrapoduzetnici predstavljaju nadarene pojedince kojima je cilj unutar postojećih poduzeća osmišljavati i razvijati nove ideje.

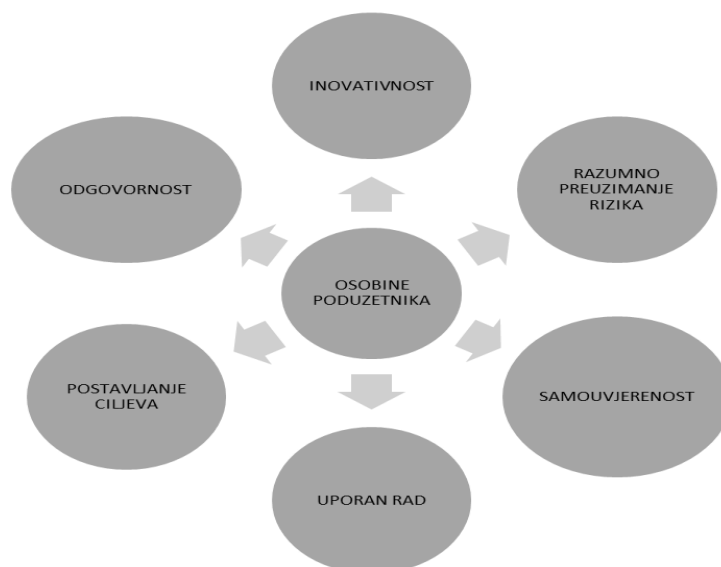
No, bez obzira o kojem se tipu poduzetnika radi većina uspješnih poduzetnika posjeduje karakteristike koje su im zajedničke i koje im pomažu u lakšem svladavanju visoke razine nesigurnosti u okruženju, proaktivnijem djelovanju i značajnijem preuzimanju rizika. Ovo su osobine koje se sve više pripisuju i osobama koje nisu nužno poduzetnici po samoj užoj definiciji, ali znaju kako i na koji način realizirati svoje projekte i odgovoriti na promjene s kojima se sve češće suočavaju. Sljedeće poglavlje fokusirat će se na karakteristike osobnosti uspješnih poduzetnika kao i vještine rješavanja zadataka.

3.2.1. Osobine poduzetnika

Neke od važnih karakteristika uspješnih poduzetnika zasigurno su preuzimanje rizika, kreativnost, inicijativa, rješavanje problema, organizacijske vještine, komunikacija i neovisnost.

David C. McClelland, kao pionir i jedan od najpoznatijih istraživača poduzetničkih osobina navodi kako gotovo svi uspješni poduzetnici posjeduju 6 osnovnih osobina koji su prikazani na slici 2. (Škrtić, Mikić, 2011).

Slika 2 Osobine poduzetnika

Izvor: Izrada autora prema Škrtić i Mikić (2011).

Inovativnost kao važna osobina poduzetnika odnosi se na kreiranje nečeg novog, osmišljavanja novih ideja, proizvoda, usluga, tehnologije i slično u nekoj postojećoj ili novoj organizaciji. Važno je napomenuti kako inovacija nije isključivo pokretanje novih pothvata, već se odnosi i na osmišljavanje nečeg novog unutar postojećih organizacija kako bi unaprijedilo i osvežilo poslovanje. Škrtić i Mikić (2011) smatraju kako inovativnost objedinjuje kreiranje i etabliranje promjena, proces razvoja i primjene noviteta. Ona je bitna strategijska odrednica u poslovanju i nikad ne završava.

Postizanje životnih ili poslovnih ciljeva zahtjeva preuzimanje pozitivno izračunatog rizika. Važnost razumnog preuzimanja rizika ukazuje na to kako pogrešne odluke uslijed nepredvidivih događaja ili utjecajem ljudskog čimbenika na organizacijski sustav mogu dovesti do neizvjesne budućnosti. Iz navedenog razloga, Škrtić i Mikić (2011) naglašavaju kako je izrazito važno smanjiti nesigurnost i rizik na minimum.

Kada osoba započinje neki poduzetnički pothvat teško je imati samopouzdanje kao poduzetnik početnik prvenstveno zbog brige hoće li pothvat uspjeti. Bez obzira, određena razina samouvjerenosti mora postojati jer ona ukazuje na to da poduzetnik vjeruje u sebe i vjeruje u projekt koji pokreće. To vjerovanje usmjerit će ga prema novim prilikama, tržištima, potrošačima i slično. Škrtić i Mikić (2011) navode kako je samouvjerenost povezana s visokim ambicijama vezanim uz uspjeh poslovanja. Što je veća ambicija poduzetnik će imati i veću razinu samouvjerenosti.

Uspjeh poduzetničkog pothvata u najvećoj mjeri ovisi o ustrajnosti poduzetnika. Poduzetnici, kao i svi drugi, znaju pogriješiti, nekad će to biti velike, a nekad male pogreške. Raditi pogreške smatra se dijelom ljudskog bića, ali iz svake pogreške osoba uči i usavršava se. Prerano odustajanje uklanja mogućnosti za učenje na vlastitim pogreškama što kasnije može dovesti do neuspjeha. Ustrajnost i trud važne su poduzetničke osobine jer kako i Škrtić i Mikić (2011:40) ističu „...svaki poduzetnički trud, a da bi ušao u svjetsku klasu, mora proći kontinuirani proces izgrađivanja sposobnosti“.

Za poduzetnike je postavljanje ciljeva važan dio poslovnog planiranja. Prema Škrtić i Mikić (2011) jedno od važnih pitanja koje si poduzetnik postavlja je na koji način osmisliti kreativne ideje koje će biti bolje od konkurenata, ali bez oponašanja već postojećih ideja. Važno je istaknuti kako zadovoljavanjem poslovnih ciljeva možemo zadovoljiti i osobne.

Uspješni poduzetnici preuzimaju odgovornost za svoje aktivnosti i posljedice tih aktivnosti. Škrtić i Mikić (2011) navode kako poduzetnici imaju odgovornost prema samom sebi, prema pothvatu i prema društvu u cjelini.

3.2.2. Komponente koje poduzetnika čine uspješnim

Vještina se može opisati kao nešto u čemu je osoba vrlo dobra. To je talent, koji omogućuje osobi da dobro radi svoj posao. Lathi (1999) (prema Stoof i sur, 2000) vještine definira kao skup znanja, sposobnosti, karakteristika i stavova koji su potrebni za dobro izvođenje posla. Stoof i sur. (2000) također zaključuju da se vještine mogu tumačiti kao uspješna ponašanja u praksi u kojoj se objedinjuju znanje, sposobnosti i stav. Driessen i Zwart (2016) navode kako vještine poduzetnika objedinjuju motivaciju, osobine (karakteristike), sposobnost, znanje i iskustvo.

Motivacija predstavlja unutarnji poriv i želju za postizanjem uspjeha i ukazuje na spremnost za ulaganje dodatnog truda kako bi se ostvarili svi zacrtani ciljevi. Prema Vargi (2011), intenzitet, upornost i smjer djelovanja smatraju se glavnim elementima motivacije.

Iako Driessden i Zwart (2016) smatraju kako poduzetnika njegove osobine čine više ili manje sposobnima za poduzetništvo, svojom ustrajnošću i trudom, ali i poduzetničkim obrazovanjem, poduzetnik može promijeniti svoje osobine.

Prema Driessden i Zwart (2016) znanje i iskustvo su četvrta i posljednja dimenzija poduzetničke kompetencije, a odnose se na činjenice, teorije, principe, metode, vještine, terminologiju, načine zaključivanja te iskustvo koji su bitni za naprednije ili neovisnije poslovanje.

4. PODUZETNIČKO OBRAZOVANJE

Iako je uvriježeno razmišljanje da se poduzetnik rađa, a ne stvara, mnoga istraživanja poput najvećeg međunarodnog istraživanja o poduzetništvu *Global Entrepreneurship Monitor* (GEM) istraživanja, pokazuju da su obrazovaniji ljudi i poduzetnički aktivniji, a time imaju i veće šanse za generiranje rasta svog poduzeća (Singer i sur., 2021). Poduzetničko obrazovanje stoga ima značajnu ulogu za razvoj poduzetništva i poduzetnika. U nastavku osim definicije slijede uloga, ciljevi, strategije, financiranje te kurikulumi vezani uz poduzetničko obrazovanje.

4.1. Definicija i kontekst poduzetničkog obrazovanja

Poduzetničko obrazovanje obuhvaća formalne i neformalne procese koji razvijaju poduzetnički način razmišljanja, znanja, vještina i sposobnosti za život i rad (Oganisjana i Matlay, 2012). Iako je navedeno puno šire od akademskih programa u poduzetništvu, visokoškolske ustanove igraju ključnu ulogu. Također, pozitivna veza između poduzetničkog obrazovanja i ljudskog kapitala vezuju se uz poduzetničke ishode, kao što je stvaranje novog pothvata i poduzetnički uspjesi.

Pregledom postojeće literature vidljivo je sukobljavanje misli poduzetničkih škola i utvrđen je svojstveni nedostatak zajedničke definicije poduzetništva (Sexton i Bowman, 1984). Garavan i sur. (1997) tvrde da postoji konceptualna razlika između poduzetničkog školovanja i poduzetničkog obrazovanja: prvo je povezano sa stvaranjem stava samopouzdanja, a drugo s stvaranjem pojedinaca koji traže priliku. Jones i English (2004) definirali su poduzetničko obrazovanje kao „...*postupak pružanja sposobnosti prepoznavanja komercijalnih prilika, samopoštovanja, znanja i vještina i način djelovanja pojedinca.*“ Osim navedene kontroverze o konceptualnoj razlici, većina autora (Sexton i Bowman, 1984, Jones i English, 2004) naizmjenično koristi pojam poduzetničko školovanje i poduzetničko obrazovanje. Analizom različitih definicija mogu se pronaći određena zajednička obilježja različitih programa poduzetničkog obrazovanja - svi programi potiču poduzetnički stav i razvoj poduzetničkih osobina i vještina.

4.2. Uloga, ciljevi i čimbenici razvoja poduzetničkog obrazovanja

Poduzetničko obrazovanje u osnovi se fokusira na stvaranje poduzetničke kulture. Ono pomaže potencijalnim poduzetnicima da identificiraju i iskoriste mogućnosti. Ipak, poduzetničko obrazovanje nije ograničeno samo na poticanje pokretanja novih poduzeća, inovativnih pothvata i novih radnih mjesta. Jednostavno rečeno poduzetništvo je kompetencija za sve, odnosno pomaže pojedincima da postanu kreativni i samopouzdana u svemu što rade.

Drugačija uviđanja pojma poduzetničkog obrazovanja vode prema drugačijim shvaćanjima, a time i klasifikacijama uloga, zadataka i ciljeva. „*Poduzetničko obrazovanje može imati različite ciljeve i rezultate – od stvaranja novog pothvata do razvoja poduzetničkih osobina, vještina i ponašanja.*“ (Oberman Peterka i sur., 2013). Oberman Peterka i sur. (2013) navode i tri osnovna cilja poduzetničkoga obrazovanja koja glase: razumjeti poduzetništvo, naučiti biti poduzetan i naučiti biti poduzetnikom. Oslanjajući se na tvrdnje autora može se zaključiti kako cilj poduzetničkog pothvata nije isključivo usmjeren prema pokretanju poslovnog pothvata već i na elemente koje će pomoći pojedincu da razvije svoje osobine, ponašanje i vještine, uspješno realizira svaku svoju ideju i preuzme odgovornost za svoje djelovanje.

Poduzetničko obrazovanje ima za cilj nadogradnju na poduzetničke kompetencije učenika koji su sposobni prepoznati mogućnosti i razviti pothvate kroz samozapošljavanje, osnivanje novih poduzeća ili razvoj i rast dijela postojećeg pothvat. Ono se fokusira na primjenu poduzetničkih kompetencija i proširuje okruženje za učenje u realno rizičnom okruženju koje može uključivati pravna pitanja, financiranje, strategije pokretanja i rasta. Studenti koji imaju poduzetničku kompetenciju mogu primijeniti svoje sposobnosti u nizu različitih konteksta, uključujući nove ili postojeće tvrtke, dobrotvorne organizacije, nevladine organizacije, javni sektor i društvena poduzeća. Poduzetničko obrazovanje je ostvarenje ideja kroz pojačano razumijevanje i primjenu poslovnih procesa unutar zakonskih i etičkih ograničenja (Quality Assurance Agency for Higher Education. 2012).

Nastavno, prema Remeikiene i sur. (2013) jedan od ciljeva poduzetničkog obrazovanja je utjecaj na osobine poduzetnika kroz razvoj sljedećih karakteristika osobe:

- Samoefikasnost.

Samoefikasnost je snaga ili sposobnost da pojedinac ostvari željeni cilj i jedan je od ključnih čimbenika poduzetnička namjera.

De Noble i sur. (1999) mjere poduzetničku samoefikasnost pomoću šest čimbenika. Kao prvi čimbenik ističe se vještina upravljanja rizikom i nesigurnošću, slijedi ga vještina inovacija i razvoja proizvoda, upravljanje međuljudskim odnosima i umrežavanjem, vještina prepoznavanja mogućnosti, nabava i raspodjela kritičnih resursa te razvoj i održavanje inovativnog okruženja.

➤ Preuzimanje rizika

Preuzimanje rizika je tendencija pojedinca da riskira (Remeikiene i sur. 2013). Pojedinici koji toleriraju veći rizik, skloniji su poduzetništvu dok su oni koji toleriraju niži rizik, manje skloni poduzetništvu.

➤ Proaktivnost ili sklonost djelovanju

Proaktivnost ili sklonost djelovanju povezana je s poduzetničkim ponašanjem, odnosno namjerama (Remeikiene i sur. 2013).

➤ Kontrola ponašanja

Kontrola ponašanja mjeri percepciju pojedinaca. Prema Remeikiene i sur. (2013) ono prikazuje lakoću i uspješnost vođenja i osnivanja poduzetničkog pothvata.

➤ Potreba za postignućem

Potreba za postignućem jedan je od široko rasprostranjenih pokazatelja koji pokazuje je li osoba sklona poduzetništvu ili ne (Remeikiene i sur. 2013).

➤ Unutarnji lokus kontrole

Unutarnji lokus kontrole je, prema autorima, povezan s poduzetničkim uspjehom. Ljudi koji pokazuju jaku samokontrolu obično vjeruju da kvaliteta života ovisi o njihovim vlastitim postupcima, na primjer, da mogu biti uspješni ukoliko budu uporni i kontinuirano ulažu u obrazovanje.

➤ Odnos prema poslu.

Kada je riječ o osnovnim karakteristikama Gautam i sur. (2015). poduzetničko obrazovanje sagledaju kao:

- funkciju inovacije,
- funkciju poticanja vodstva,

- funkciju organizacijske izgradnje,
- funkciju visokih postignuća,
- stvaranje i rad poduzeća,
- proces stvaranja vrijednosti za kupce iskorištavanjem neiskorištenih prilika,
- snažnu i pozitivnu orijentaciju prema rastu bogatstvu, znanju i zaposlenju,
- pretvaranje ideje u akcije.

Dakle, kao disciplina poduzetničko obrazovanje uvijek pokušava usaditi neke vještine, daje snagu i istovremeno oblikuje društvo i život pojedinca.

4.3. Poduzetničko obrazovanje na sekundarnoj i tercijarnoj razini

Remeikiene i sur. (2013) smatraju kako, iako u praksi većina pojedinaca započinje i razvija privatno poslovanje bez odgovarajućeg obrazovanja, kroz određeno vrijeme poduzetnici traže određeni oblik učenja (sveučilišni studiji, različite vrste edukacija, seminara i sl.) sa svrhom stjecanja ili poboljšanja poslovnog znanja koje će im pomoći da pronađu učinkovitija poslovna rješenja te steknu povjerenje u vlastite sposobnosti i odluke. Upravo je zbog toga poduzetničko obrazovanje na tercijarnoj (ali sve više i na sekundarnoj razini) sve zastupljenije.

„Što se tiče sekundarne razine, najviše država se poziva na međupredmetne ciljeve za poduzetničko obrazovanje. Glavna razlika u odnosu prema primarnom obrazovanju jest ta da je poduzetništvo mnogo češće zastupljeno u kurikulumu kao izborni predmet. Naravno, to u najvećoj mjeri proizlazi iz činjenice da su izborni predmeti češći na sekundarnoj razini.“ (Huđek, Širec, 2019). Prema navedenom, poduzetničko obrazovanje je važno na sekundarnoj razini obrazovanja kao zaseban predmet ili integriran u druge predmete. To znači da je, iako se proučava kao zasebni predmet ili kao dio predmeta, poduzetničko obrazovanje iznimno važno na sekundarnoj razini poduzetničkog obrazovanja, jer na taj način pomaže pojedincima da prilikom sekundarnog školovanja nauče razumjeti i implementirati temeljne poduzetničke pojmove i funkcije.

Poduzetničko obrazovanje je najzastupljenije na tercijarnoj razini obrazovanja. Ono se provodi u sklopu određenih programa, kolegija ili pak *„kroz model poduzetničkih inkubatora.“* (Čizmadija, Stanković, 2011). Bitna zadaća inkubatora je pružiti prostor novim, malim poduzetnicima i tvrtkama kao i podršku te stručnu pomoć prilikom razvoja. *„Osim prostorne*

infrastrukture, korisnicima su na raspolaganju i stručne savjetodavne usluge, poslovna podrška te usluge informiranja kako bi im se čim više olakšali prvi poduzetnički koraci“ (Čizmađija, Stanković, 2011). Iako je poduzetnicima već velika pomoć pružanje prostora, mnogi inkubatori imaju dodatne usluge poput besplatnih pravnih savjeta, radionica i seminara, konzultantskih usluga i slično.

Tercijarno obrazovanje pomaže pri odgovoru na izazove globalizacije i smatra se temeljem razvoja ekonomije utemeljene na znanju. Važno je istaknuti kako je postojanje vrsnih i održivih institucija za tercijarno obrazovanje vrlo važan element modernog društva. *„Bez adekvatnog visokog obrazovanja koje osigurava kritičnu masu obrazovanih i stručnih ljudi niti jedna zemlja ne može osigurati održivi rast i napredak, a zemlje u razvoju i nerazvijene zemlje neće biti u mogućnosti smanjiti jaz koji ih odvaja od industrijski razvijenih zemalja, koje se danas nalaze već u fazi postindustrijskog društva, te se taj jaz samo povećava.“ (Oberman Peterka i sur., 2013). Prema autorima visoko obrazovanje je neophodno za razvoj i napredak zemalja.*

Neophodno je istaknuti i kako je posljednjih godina broj edukacija vezanih uz poduzetništvo naglo porastao. U istraživanju na 321 sveučilištu u 60 zemalja, Winkel i sur. (2013) izvijestili su o pet najboljih tečajeva u programima poduzetništva, a to su: Uvod u poduzetništvo, Stvaranje novog pothvata, Poslovno upravljanje, praktikum / savjetovanje / iskustvo i kreativnost i inovacije.

Prema Europskoj Komisiji (2016) strategije poduzetničkog obrazovanja podijeljene su u tri kategorije:

- *„Zasebne strategije posvećene isključivo poduzetničkom obrazovanju.“*

Pomoću Zasebne strategije ostvaruje se zajednička vizija na svim razinama vlasti, koje se vežu uz prioritete mnogih ministarstva kao što su npr. obrazovanje, gospodarstvo inovacije i sl.

- *„Šire strategije u području obrazovanja.“*

Navedene strategije uključuju strategije vezane uz obrazovanje i osposobljavanje mladih kao i cjeloživotno učenje. Usmjerene su prema postizanju ciljeva poduzetničkog obrazovanja. Ove strategije su poznate pod nazivom Strategija obrazovanja i/ili osposobljavanja mladih.

- *„Šire strategije u području ekonomije.“*

Šire strategije u području ekonomije uključuju razvoj poduzetništva (s fokusom na mala i srednja poduzeća), zapošljavanje, inovacije i sl. Najčešće strategije u ovom području su: Strategija inovacija i Strategija gospodarskog razvoja.

4.3.2. Kurikulum poduzetničkog obrazovanja

U poduzetničkom obrazovanju ključnu ulogu imaju nacionalni kurikulumi. Izvješće Europske komisije predlaže progresijski model koji predviđa: „...*odmak od poduzetničkog obrazovanja kao dodatka kurikulumu koji je najčešće dostupan u kasnijim fazama obveznog obrazovanja prema poduzetničkom obrazovanju kao sastavnom djelu kurikulumu na svim razinama. U tom slučaju, poduzetničko obrazovanje u ranijim godinama obrazovanja primarne razine do niže sekundarne razine – učenicima osigurava temelje za nastavak učenja o poduzetništvu kroz zaseban predmet u kasnijim godinama obrazovanja*“ (McCoshan, 2010.).

Prema Europskoj komisiji (2016) danas se analizira opseg i način integracije poduzetničkog obrazovanja u kurikulume za svaku razinu općeg obrazovanja kao i za faze početnog strukovnog obrazovanja i osposobljavanja kroz tri pristupa:

- Međupredmetni pristup

Navedeni pristup podrazumijeva formuliranje ciljeva poduzetničkog obrazovanja uz pomoć transverzalnih i horizontalnih ciljeva, kroz različite predmete;

- Poduzetničko obrazovanje kao zaseban predmet ili dio obveznih predmeta

Navedeni pristup podrazumijeva primjenu poduzetničkog obrazovanja kroz obvezne zasebne predmete ili kao dijelove obveznih predmeta.

- Poduzetničko obrazovanje kao izborni predmet ili kao dio izbornih predmeta

Poduzetničko obrazovanje kao izborni predmet ili kao dio izbornih predmeta odnosi se na uvođenje poduzetničkog obrazovanja u kurikulume kroz izborne predmete ili dijelove izbornih predmeta.

U sklopu teme važno je istaknuti: „...*značaj formulacije ishoda učenja u kurikulumu europskih visokoškolskih institucija porastao je naročito nakon sveobuhvatne reforme obrazovnog sektora započete lisabonskom i bolonjskom deklaracijom. Novim pristupom obrazovnom procesu u prvi plan postavljaju se kompetencije koje će student ponijeti nakon završenog studijskog programa. Pod pojmom kompetencija podrazumijevaju se znanja, vještine i stavovi pomoću kojih je pojedinac osposobljen za izvršenje određenog posla.*“ (Sedlan-König, 2012).

Kroz navod autora vidljiv je porast u shvaćanju važnosti poduzetničkog obrazovanja u kojem

kompetencije interpretiraju kombinaciju znanja i vještina na temelju kojih se utvrđuju rezultati učenja obrazovnog programa.

Europska komisija (2016) izjavila je u svom konačnom izvješću da poduzetničko obrazovanje znači razvijanje kulture kroz, za i oko poduzetništva. Takve se kompetencije najbolje stječu istraživanjem i otkrivanjem koji omogućuju studentima pretvaranje ideja u djelo. Poduzetničko obrazovanje teško je provoditi kroz tradicionalne prakse poučavanja i učenja u kojima učenik nastoji biti više ili manje pasivan primatelj. Potrebne su aktivne pedagogije usmjerene na učenika i aktivnosti učenja koje koriste praktične mogućnosti učenja iz stvarnog svijeta. Nadalje, budući da je poduzetničko obrazovanje transverzalna kompetencija, trebalo bi biti dostupno svim učenicima i predavati ga kao temu, a ne kao zaseban predmet u svim fazama i razinama obrazovanja. Stoga se za promjenu poduzetničkih kompetencija kod mladih uloga učitelja mora promijeniti.

Prema prethodno navedenom, poduzetničko obrazovanje znači značajnu promjenu u temeljnom aspektu nastavnog pristupa. Jedan od njih je način poučavanja učitelja, odnosno prelazak s komunikatora znanja na facilitatora učenja (Europska komisija, 2016). Jasno je da su implikacije ovih promjena značajne za učitelje.

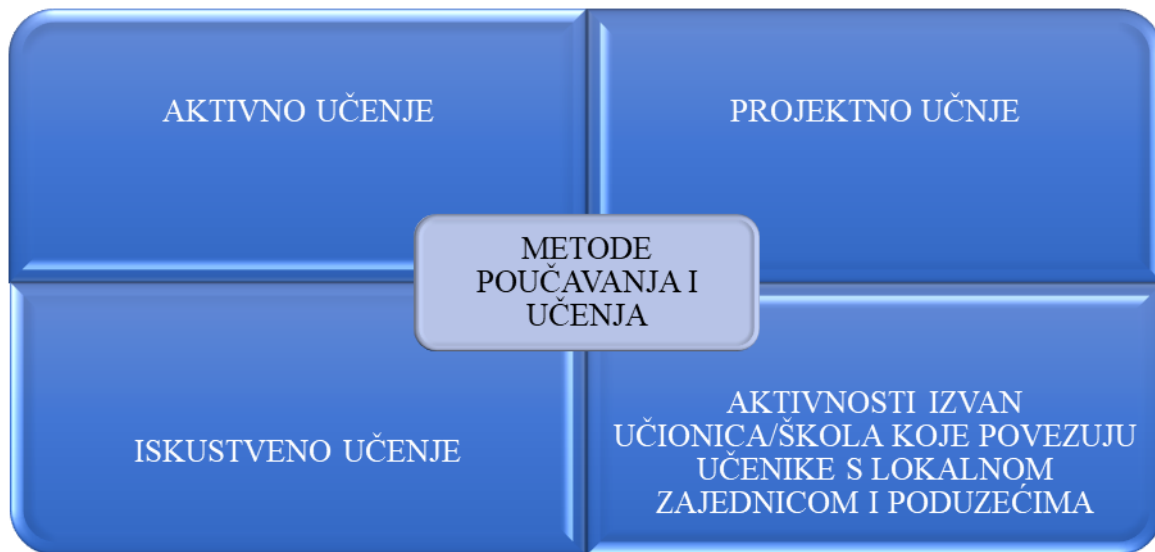
„Poduzetničko obrazovanje prepoznato je kao prioritet u strategiji Europa 2020 u okviru europske politike o malim i srednjim poduzećima (SME) i u ključnim strategijama EU-a za obrazovanje i osposobljavanje.“ (Huđek, Širec, 2015). S obzirom kako je poduzetničko obrazovanje prioritet u strategijama na razini Europske unije vidljivo je koliko ista važna.

U nastavku slijede Smjernice za uključivanje poduzetništva u obrazovanje.

4.3.2.1. Smjernice za uključivanje poduzetništva u obrazovanje

Analiza smjernica središnjih tijela prema Europskoj Komisiji (2016) temelji se na četiri vrste metoda poučavanja i učenja (slika 4).

Slika 4 Metode poučavanja i učenja

Izvor: izrada autora prema Europska komisija (2016).

Slika 4 prikazuje metode poučavanja i učenja. Pod pojmom aktivno učenje podrazumijevaju se različite aktivnosti uz pomoć kojih se nastava usmjerava na učenika, odnosno cilj je da učenik aktivno sudjeluje u nastavi. Projektno učenje odnosi se na razvoj mašte i kreativnosti kod učenika kroz razne projektne zadatke, samostalne ili grupne. Iskustveno učenje odnosi se na ostvarivanje veze između nastavnog gradiva i realnog iskustva. Aktivnosti izvan učionica koje povezuje učenike s lokalnom zajednicom i poduzećima odnosi se na neki oblik stručne prakse ili volontiranja.

Navedene metode nisu nužno vezane isključivo za poduzetničko obrazovanje, odnosno iste mogu biti dio uobičajenih pedagoških metoda unutar ostalih predmeta (Europska komisija, 2016).

4.3.2.2. Oslo Agenda obrazovanja za poduzetništvo u Europi

Cilj Oslo Agende obrazovanja za poduzetništvo je pojačati napredak u promicanju poduzetničkog razmišljanja u društvu odnosno provođenje sustavnih i djelotvornih radnji (Oslo Agenda, 2006).

Neke od točaka unutar Agende su:

- Bolje integriranje programa i aktivnosti za poduzetništvo u utvrđenim kurikulumima: kao horizontalni element u svim poljima studija (poduzetničko razmišljanje) i / ili kao (izborni) subjekt sam po sebi (poduzetničke vještine).
- U svojoj široj definiciji (njegovanje atributa poput kreativnosti, autonomije, inicijative, timskog duha, itd.) poduzetništvo bi također trebalo biti uključeno u utvrđeni kurikulum za osnovnoškolsko obrazovanje.
- Podrška upotrebe studentskih mini tvrtki i implementiranja navedene aktivnosti u službene školske programe, posebno na sekundarnoj razini.
- Poticanje ciljanih javnih financiranja na provedbu pilot projekata u školama, kako bi se testirali različiti načini pružanja poduzetničkog obrazovanja. Kao konačni cilj ističe se poticanje preuzimanja testirane metode u najvećem broju škola.
- Osiguranje dugoročnog financiranja konkretnih poduzetničkih projekata i studentske tvrtke kao aktivnosti u školi.
- Obuka učitelja za poduzetništvo pitanje je politike i treba ga podržavati reforma nacionalnog kurikuluma. Obrazovne vlasti trebale bi razgovarati s učiteljima o važnosti poduzetništva, odnosno činjenice kako je ono ključna kompetencija za sve i kako povezane metode i aktivnosti mogu unijeti više dinamike i inovacija u različite tečajeve.
- Usvajanje inovativne metode za osposobljavanje učitelja za poduzetničko obrazovanje, poput rada na poduzetničkim projektima i vođenja mini tvrtke. Stjecanjem izravnog iskustva učitelja biti će učinkovitije ukoliko se koriste navedene metode u radu s učenicima.
- Izgradnja zajedničke europske i nacionalne platforme postojećih programa, projekata i nastavnih materijala, kako bi se pružala međusobna pomoć na navedenom području dijeljenjem i širenjem. Takve platforme mogu uvelike biti podrška praktičarima u poboljšanju ponude poduzetničkog obrazovanja.
- Pokretanje strateške pilot obuke učitelja poduzetničkom obrazovanju, podržano u programu cjeloživotnog učenja u zajednici.
- Podržavanje mobilnosti nastavnika širom Europe, posebno u visokom obrazovanju, kroz program cjeloživotnog učenja u zajednici i/ili drugi posebno dizajnirani instrument u tu svrhu.
- Razvijanje anketa i istraživanja za procjenu rezultata poduzetničkih programa i aktivnosti, te procijene njihovog utjecaja na odabir karijere i profesionalni rad mladih ljudi, usmjeren ka uspjehu.

- Dodjela javnih sredstva za osnivanje poduzetničkih centara na sveučilištima i stvaranje mreže između njih. Misija navedenih centara usmjerena je na širenje poduzetništva na različitim poljima studija u okviru institucija i poticanja komercijalizacije istraživanja i iskorištavanja novih poslovnih ideja

5. PODUZETNIČKO OBRAZOVANJE U HRVATSKOJ

Nakon što su pojašnjeni osnovni pojmovi poduzetničkog obrazovanja u nastavku slijedi osvrt na poduzetničko obrazovanje u Hrvatskoj.

U sklopu ovog poglavlja napravljena je usporedba Hrvatskog i Švedskog poduzetničkog obrazovanja.

5.1. Razvoj poduzetničkog obrazovanja u Hrvatskoj

Prvi program iz poduzetništva u RH proveden je na Sveučilištu J.J. Strossmayera u Osijeku u obliku dodiplomskog studija 1992., ali ugašen je vrlo brzo. Četiri godine nakon na VERN-u (privatno sveučilište) započela je provedba stručnog studija za poduzetništvo. Tijekom 2000. godine na Sveučilištu J.J. Strossmayera u Osijeku došlo je do pokretanja poslijediplomskog studija iz poduzetništva. Prema podacima iz 2012. dva navedena studija bila su jedini primjeri poduzetničkog obrazovanja u Hrvatskoj (Sedlan-König, 2012). S obzirom na navedene informacije zamjetna je iznimno mala zastupljenost navedenih programa u RH za navedeno razdoblje.

Danas, Ekonomski fakultetu u Osijeku provodi preddiplomski, diplomski i poslijediplomski studij te poslijediplomski specijalistički doktorski studij iz poduzetništva.

Prema podacima Ministarstva znanosti i obrazovanja na području RH djeluje oko 135 visokih učilišta. Podijeljenih na Sveučilišne, Veleučilišne studije i visoke škole te Stručne studije. Sveučilišni studiji usmjereni su na osposobljavanje studenata za poslove u znanosti, visokom obrazovanju, te u privatnom i javnom sektoru. S druge strane Veleučilišta i visoke škole provode stručne studije te u skladu sa zakonom mogu obavljati stručnu, znanstvenu i umjetničku djelatnost. Stručni studiji omogućuju znanja i vještine za stručna zanimanja kroz koja ih istovremeno osposobljavaju za uključivanje u radni odnos (Hisrich, Peters i Shepherd, 2008:58).

„U realizaciji nastave uglavnom se koristi objektivistički model: u nastavnom procesu naglašena je dominantna uloga nastavnika, a inzistira se na akumulaciji i reprodukciji znanja. No zbog razumijevanja svih ograničenja tog modela osobito mlađi nastavnici uvode elemente humanističkog modela, pa studenti dobivaju aktivnu ulogu u nastavnom procesu, cilj učenja je

primjena stečenih znanja, pored izravnog poučavanja koriste se metode aktivnog učenja te sumativne i formativne metode procjene znanja.“ (Sedlan-König, 2012). Prema autoru, iako se nastavnici slažu sa činjenicom kako je povezivanje učenja i realnih situacija iznimno važan, isti još nije u potpunosti zaživio u praksi, ali s obzirom na mlađe generacije koje preuzimaju uloge predavača ide u dobrom smjeru.

Rezultati istraživanja Centra za istraživanje i razvoj obrazovanja i Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (2007). pokazuju kako je u RH nedovoljno sustavan rad u razvoju poduzetništva i poduzetničkih aktivnosti u osnovnim školama, te kako su iznimno velike razlike u između škola, prema sadržaju, metodama, pristupu i aktivnostima za učenike. U sklopu istraživanja vidljivo je kako samo pojedine škole pružaju učenicima mogućnost provođenja poduzetničkih aktivnosti uz pomoć raznih projekata kao što su učeničke zadruge. S obzirom na prethodno navedeno vezano uz osnovno školsko obrazovanje Posavec (2011) smatra da je iznimno bitno od najranije dobi razvijati odgoj i obrazovanje za poduzetništvo zbog pravovremenog razvoja kompetencija i shvaćanja važnosti poduzetničkog obrazovanja. Nastavno nakon osnovne škole dolazi do izbora srednje škole koja definira zvanje učenika.

Što se tiče srednjih škola kroz predmete vezane uz poduzetništvu potrebno je usmjeriti učenike da na što efikasniji način kasnije u životu, na radnom mjestu ili u daljnjem školovanju nauče upotrijebiti stečena osnovna i stručna znanja.

5.2. Usporedba Hrvatskog i Švedskog poduzetničkog obrazovanja

S obzirom kako postoje značajne razlike u implementaciji poduzetničkog obrazovanja u praksi između država, za rad je odabrana usporedba poduzetničkog obrazovanja između Hrvatske i Švedske.

„Obrazovanje, osobito obvezno, odgovorno je za razvoj ključnih kompetencija koje su potrebne za kvalitetan život i koje omogućavaju svakom pojedincu snalaženje u kompleksnim životnim situacijama“ (Domović i sur. 2007). Važnost je prepoznata i u hrvatskim i u švedskim strategijama obrazovanja, no postavlja se pitanje prakticira li se isto i u praksi?

U trenutnom Švedskom kurikulumu iz 2011. poduzetničko obrazovanje povezano je s idejom odgovornosti, za sebe i za druge. Takva se odgovornost tiče sposobnosti samostalnog, ali i rada s drugima. Fokus je na radu i sposobnostima povezanim sa suradnjom, ali i na samodostatnost (Dahlstedt, Fejes, 2017).

Švedski kurikulum fokus stavlja na rješavanje problema kao ključnu vještinu koju studenti trebaju razvijati kako bi postali poželjni budući građani. Smatra se kako škola treba poticati kreativnost učenika, znatiželju i samopouzdanje te spremnost za testiranje ideja i rješavanje problema te na taj način omogućiti im da razviju pristup promicanja poduzetništva (Dahlstedt, Fejes, 2017). U navedenom slučaju rješavanje problema postaje vještina koja bi se trebala razvijati kako bi pojedinci mogli obavljati poduzetničke aktivnosti i ujedno biti građani koji se mogu suočiti se s promjenjivom budućnošću.

Prema raznim navodima iz medija, te stručnim člancima smatra se kako je poduzetništvo ugrađeno u švedsku kulturu, zato što je vlada Švedske uspjela stvoriti početni ekosustav koji se sastoji od različitih čimbenika poput prostora za suradnju, *startup* događaja, inkubatora, akceleratora itd.

U Švedskoj strukovne škole također igraju važnu ulogu u obrazovanju za poduzetništvo. Jedan od primjera je najpoznatija strukovna škola u Stockholmu Hyper Island koja radi na obrazovanju za poduzetništvo na vrlo različit način od sveučilišta. Ova škola podržava pojedince na praktičniji način nudeći sustav mentorstva i potičući poduzetničko razmišljanje (Ochimusya Drive, 2021).

Iako prema navodima Hrvatska shvaća i teži provedbi poduzetničkog obrazovanja na svim razinama, dokazi iz prakse ne potkrepljuju provedbu. U Švedskoj se prilikom osnovnoškolskog obrazovanja nastoji upoznati učenike s prednostima i nedostacima poduzetništva kao i uputiti ih u karakteristike koje posjeduju poduzetnici, sve u svrhu što ranijeg razvoja poduzetničkog razmišljanja (Bračun, 2018). U osnovnim školama u Hrvatskoj učenici ne uče o poduzetništvu te ih se, osim kroz pojedinačne inicijative učitelja, ne potiče na razvoj poduzetničkog promišljanja.

Nadalje, dodatnom edukacijom u Švedskoj se na razini srednjoškolskog obrazovanja nastoje unaprijediti već uočene poduzetničke kompetencije. (Bračun, 2018). Slično se događa i u Hrvatskoj kroz različite vježbeničke tvrtke pomoću kojih se učenike priprema za svijet poslovanja. „*Oni koji nastavljaju svoje obrazovanje nadopunjavaju svoja do tada stečena*

znanja potrebna za uspješno poduzetništvo kroz suradnju s gospodarstvom i već etabliranim poduzetnicima unutar struke“ (Bračun, 2018). Iznimno je važno da se poduzetničko obrazovanje provlači kroz sve moguće razine i segmente što je vidljivo iz primjera Švedske kao države koja slovi kao „obećana“ zemlja s uređenim gospodarstvom gdje veliku ulogu igra pravovremeno i pravovaljano te konstanto poduzetničko obrazovanje.

Prema navedenom, iako u pisanom obliku Hrvatska teži razvoju poduzetničkog obrazovanja i polako ga implementira u praksu, još je daleko od Švedskog modela.

U nastavku slijedi više o poduzetničkoj infrastrukturi u Hrvatskoj koja se posljednjih godina razvija, no kako bih dostigla pojedine napredne europske države neophodno je praćenje trendova i osvještavanje javnosti o važnosti istih.

5.3. Poduzetnička infrastruktura u Hrvatskoj

Poduzetnička infrastruktura važna je za poduzetničko obrazovanje, zbog različitih mogućnosti koje pruža. Odnosno, pomaže potaknuti inovativnost i daljnji razvoj mladih, visoko obrazovanih ljudi koji posjeduju poduzetničke kompetencije.

Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture (NN 93/13,114/13,41/14,57/18), „predstavlja ukupnost svih prostornih i specifičnih oblika kod kojih se odvijaju različite poduzetničke aktivnosti, a nastale su kao rezultat promišljenog i organiziranog prostorno razvojnog koncepta jedinice lokalne samouprave.“

Prema navedenom cilj unapređenja poduzetničke infrastrukture i poslovnog okruženja je rast gospodarstva kroz jednakomjerni regionalni razvoja RH, povećanje broja zaposlenih, brži rast poduzetništva i povećanje investiranja.

5.3.1. Poduzetničke zone

Definicija poduzetničke zone glasi kako je to „posebno planirano i infrastrukturno opremljeno područje koje je određeno prostornim planovima jedinica lokalne samouprave, a namijenjeno je obavljanju poduzetničke aktivnosti. Iste su Zakonom definirane radi se o Zakonu o unapređenju poduzetničke infrastrukture.“ (NN 93/13,114/13,41/14,57/18).

Prema prethodno navedenom Zakonu ciljevi poduzetničkih zona su:

- otvaranja novih radnih mjesta,
- povećanje konkurentnih poduzetnika,
- poticanje gospodarskog razvoja određenog područja,
- poticanja razvoja poduzetništva kao pokretačke snage lokalnog i regionalnog održivog gospodarskog razvoja,
- poticanje investicija,
- povećanje udjela proizvodnje u ukupnom gospodarstvu,
- dugoročna rješavanja potrebe poduzetnika za poslovnim prostorom,
- omogućavanje zajedničkog korištenja pripremljene infrastrukture,
- povezivanje poduzetnika smještenih na istom prostoru,
- omogućavanje gradskim i seoskim naseljima da se razvijaju kao cjeline te tako čuvaju svoje zemljište i druge prirodne resurse.

Poduzetničke zone uređene su aktima općina i gradova na čijem se području nalazi, a u programe razvoja uključena su i javna poduzeća.

5.3.2. Poduzetničke potporne institucije

Kako bih poduzetništvo funkcioniralo važna je potpora institucija u nastavku su navedene i objašnjene one koje djeluju na području RH.

Razvojne agencije

Kao osnovne karakteristike razvojne agencije ističe se međuodnos s okolinom, partnerstvo, odnosi s stvarnim strukturama, mogućnosti koordinacije postojećih razvojnih struktura te nezavisnosti vlastitih odluka.

Uloge razvojne agencije su:

- poticanje razvoja malog i srednjeg poduzetništva te financijsku podršku,
- organiziranje i provođenje edukacija,
- razvoj poduzetničke infrastrukture,

- informiranje i savjetovanje poduzetnika,
- pružanje usluga stranim investitorima,
- jačanje konkurentnosti,
- uspostavljanje ravnoteže razvojnih mjera i regionalnog potencijala,
- stvaranje uvjeta za ekonomski rast i razvoj (Razvojna agencija Zagreb, 2021).

Prema podacima iz 2017. na području RH djeluju 44 razvojne agencije (vidi prilog 1). podijeljene u 3 skupine: regionalne, lokalne i ostale. Registrirani su kao d.o.o. ili ustanove.

Poduzetnički centri

Prema Zakonu o unapređenju poduzetničke infrastrukture (NN 93/13,114/13,41/14,57/18) „*Poduzetnički centri se odnose na registrirane pravne osobe zadužene za operativno provođenje mjera za razvoj i poticanje poduzetništva na lokalnom ili širem području (županija, regija), koji predstavljaju središta stručne i edukativne pomoći poduzetnicima radi razvoja poduzetništva u sredinama u kojima su osnovani.*“ Prema Zakonu dio poduzetničke infrastrukture koja služi za zadovoljavanje potreba poduzetnika naziva se Poduzetnički centar.

U RH postoje 33 Poduzetnička centra (vidi prilog 2). od toga 7 u Osječko-baranjskoj županiji.

Poslovni inkubatori

Poslovni inkubatori su oblik organizacije koji okuplja male poduzetnike na samim počecima poslovanja ili one u fazi rasta i razvoja koje nisu u mogućnosti imati vlastit prostor. Korisnicima nude poslovni prostor te intelektualne i poslovne usluge (Kuvačić, 2005).

U prosjeku vrijeme provedeno u inkubatoru je oko 7 godina, nakon čega se smatra da se poduzetnik dovoljno razvio da može samostalno obavljati poslovanje i predati svoje mjesto novom korisniku.

Kada je riječ o RH, na području cijele države postoji 31 poslovni inkubator (vidi prilog 3).

Poduzetnički akceleratori

Prema Zakonu o unapređenju poduzetničke infrastrukture (NN 93/13,114/13,41/14,57/18) poduzetnički akceleratori su pravne osobe, specijalizirani poslovni subjekti čija je svrha pružanje usluga podrške nakon izlaska iz inkubatora, odnosno razvojnoj fazi i širenju poslovanja na domaće i strano tržište.

Na području RH postoje svega dva poduzetnička akceleratora jedan u Zagrebu i jedan u Rijeci.

Poduzetnički parkovi

Prema Zakonu o unapređenju poduzetničke infrastrukture (NN 93/13,114/13,41/14,57/18) poduzetnički parkovi su pravne osobe s „*fizičkim prostorima, zemljištem i resursima za smještaj malih, srednjih i velikih poduzetnika na komercijalnoj osnovi.*“ Fokus poduzetničkih parkova je na privlačenju kako domaćih tako i inozemnih investitora, a u RH prema posljednjim informacijama ima ih deset.

Znanstveno-tehnološki parkovi

Za razliku od poduzetničkih parkova, znanstveno tehnološki parkovi služe za poticanje razvoja poduzeća orijentiranih ka visokoj tehnologiji s ciljem ubrzanja procesa suvremenog poduzetničkog razvoja.

Isti se osnivaju sa svrhom ispunjenja određenih znanstveno-tehnoloških ciljeva unutar određene sredine prilagođeni uvjetima razvoja i promjena koje se očekuju primjenom visoke tehnologije.

U RH postoji 6 tehnoloških i jedan znanstveno-tehnološki park smješten u Rijeci.

Centri kompetencije

Centri kompetencije su mjesta izvrsnosti strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u kojima se provode programi redovitog strukovnog obrazovanja, stručnog usavršavanja i cjeloživotnog obrazovanja kao i drugi oblici formalnog i neformalnog obrazovanja (MZO, 2021).

Usmjereni su na sve od učenika, do menadžera, preko zaposlenih do nezaposlenih sve s ciljem povećanja poduzetničkih kompetencija na nivou države. *„Temeljna obilježja centara kompetentnosti su inovativni modeli učenja, izvrsnost nastavnika, predavača i mentora kod poslodavaca te visokokvalitetna infrastruktura, konstruktivna i kreativna suradnja sa socijalnim partnerima, javnim sektorom te gospodarskim subjektima i drugim zainteresiranim institucijama šire zajednice.“* (OBZ, 2019). Navedeno se smatra velikim korakom za Hrvatsku i pravilna implementacija uvelike može podići razinu države, odnosno poduzetničkog obrazovanja. Jedan od primjera koji to dokazuje svakako je podatak iz 2019. kada je izabrano 25 strukovnih škola u Hrvatskoj koje će do 2024 djelovati kao regionalni centri kompetentnosti (RCK) od kojih su dvije iz Osječko-baranjske županije: Elektrotehnička i prometna škola Osijek, sektor elektrotehnike i računarstva te Ugostiteljsko-turistička škola Osijek, sektor ugostiteljstva i turizma (OBZ, 2019).

6. ZAKLJUČAK

Poduzetništvo je napor stvaranja, posjedovanja i komercijalizacije ideje, tehnologije, proizvoda ili usluge, kao i preuzimanje rizika i koristi. Poduzetnici su pojedinci koji održavaju gospodarstvo i društvo živim provodeći nove ideje, što je razlog zašto su društvu potrebni pojedinci s poduzetničkim kompetencijama. Na poduzetnike se često gleda kao na inovatore ili čak na pionire novih industrija. No bitno je naglasiti kako se ponekad pod pojmom inovacija ne smatra isključivo nova tehnologija već i nova primjena već postojeće tehnologije. Neke od važnih karakteristika uspješnih poduzetnika zasigurno su preuzimanje rizika, kreativnost, inicijativu, rješavanje problema, organizacijske vještine, komunikaciju i neovisnost.

Gledajući na budućnost poduzetničkog obrazovanja u svijetu koji se stalno mijenja, podučavanje potencijalnih poduzetnika zahtijeva prijenos poduzetničkih vještina korištenjem inovativnih i nekonvencionalnih pristupa poučavanju temeljenih na djelovanju i praksi. Poduzetničko obrazovanje u osnovi se fokusira na stvaranje poduzetničke kulture. Ono pomaže potencijalnim poduzetnicima da identificiraju i iskoriste mogućnosti. Ipak, poduzetničko obrazovanje nije ograničeno samo na poticanje pokretanja novih poduzeća, inovativnih pothvata i novih radnih mjesta. Jednostavno rečeno poduzetništvo je kompetencija za sve, odnosno pomaže pojedincima da postanu kreativni i samopouzdana u svemu što rade.

Zadaća poduzetničkog obrazovanja je pokretanje i podržavanje procesa razvoja poduzetničkih kompetencija. Dakle, kao disciplina poduzetničko obrazovanje nastoji kod ljudi razviti potencijal za prepoznavanje prilika, preuzimanje odgovornosti i realiziranje ideja podržavajući proaktivno djelovanje i istovremeno oblikujući društvo i život pojedinca.

7. LITERATURA

1. Bračun, S. (2018). Interes studenata tehničkog veleučilišta u Zagrebu za poduzetničko obrazovanje. *Obrazovanje za poduzetništvo-E4E: znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo*, 8(2), 191-205.
2. Buble, M., Kružić, D. (2006). Poduzetništvo: realnost sadašnjosti i izazov budućnosti. *RRiF plus*.
3. Cingula, M., Veselica, R., Cingula, D. (2010). Edukacija stručnjaka za poduzetništvo. *Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu*, 1(1), 57-65.
4. Čizmadija, I., & Stanković, D. (2011). Poduzetnički inkubatori u edukaciji za poduzetništvo. *Učenje za poduzetništvo*, 1(1), 129-139.
5. Dahlstedt, M., & Fejes, A. (2017). *Shaping entrepreneurial citizens: a genealogy of entrepreneurship education in Sweden. Critical Studies in Education*, 1–15.
6. De Noble, A. F., Jung, D., & Ehrlich, B. (1999). Entrepreneurial self-efficacy: the development of a measure and its relationship to entrepreneurial intentions and actions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 18(4), 63-77.
7. Domović, V., Baranović, B., & Štibrić, M. (2007). Učitelji i uvođenje poduzetničke kompetencije u osnovne škole. 175-181.
8. Driessen, M. P., & Zwart, P. S. (2016). The entrepreneur scan measuring characteristics and traits of entrepreneurs. *MAB UK*, (9), 1-14.
9. Europska komisija (2016) Poduzetničko obrazovanje u školama u Europi [Internet] Dostupno na: [Poduzetničko obrazovanje u školama u Europi \(europa.eu\)](http://europa.eu) Pristupljeno 26.05.2021.
10. Garavan, T. N., Cinnéide, B. O., Fleming, P., McCarthy, B., & Downey, A. (1997). *Entrepreneurship and Business Start-ups in Ireland*. 1, 65-93.
11. Gautam, M. K., Singh, D., & Kumar, S. (2015). Entrepreneurship education: concept, characteristics and implications for teacher education. *SPIJE*, 5(1), 21-35.
12. Hisrich, R. D., Peters, M. P., & Shepherd, D. (2008). *The nature and importance of entrepreneurship*. New York: Entrepreneurship.
13. Huđek, I., & Širec, K. (2019). Razvoj poduzetničkog potencijala kroz obrazovanje za poduzetništvo u EU. *Ekonomski misao i praksa*, (1), 53-78.
14. Jones, C., & English, J. (2004). A contemporary approach to entrepreneurship education. *Education+ training*.

15. Kružić, D. (2007). Poduzetništvo i ekonomski rast: reaktualiziranje uloge poduzetništva u globalnoj ekonomiji. *Ekonomska misao i praksa*, (2), 167-191.
16. Sedlan-König, L. (2012). Metodologija visokoškolskog obrazovanja u funkciji poticanja poduzetničkog ponašanja. EFOS, Osijek.3-242.
17. Kuvačić, N., (2005.), Poduzetnička biblija, Split, Beretin.
18. McCoshan, A. (2010). Towards greater cooperation and coherence in entrepreneurship education (Report), Birmingham, UK, European Commission, Directorate-General for Enterprise and Industry.
19. MZO (Ministarstvo znanosti i obrazovanja [Internet] Dostupno na: [Ministarstvo znanosti i obrazovanja - Regionalni centri kompetentnosti \(gov.hr\)](http://www.mzo.gov.hr) Pristupljeno 26.05.2021.
20. Oberman Peterka, S., Singer, S., & Alpeza, M. (2013). Poduzetničko obrazovanje- nedostajuća komponenta u stvaranju multidisciplinarnog integriranog sveučilišta. *Ekonomsko obrazovanje u republici Hrvatskoj-jučer, danas, sutra*, 279.
21. OBZ (Osječko baranjska županija) [Internet] Dostupno na: [Međuregionalna i međunarodna suradnja \(obz.hr\)](http://www.obz.hr) (pristupljeno:05.07.2021).
22. Ochimusya Drive (2021) The Role of Entrepreneurship Education in Sweden [Internet] Dostupno na: [The Role of Entrepreneurship Education in Sweden \(ochimusyadrive.com\)](http://www.ochimusyadrive.com) Pristupljeno 26.05.2021.
23. Oganisjana, K., & Matlay, H. (2012). Entrepreneurship as a dynamic system: a holistic approach to the development of entrepreneurship education. *Industry and Higher Education*, 26(3), 207-216.
24. Oslo Agenda (2006) [Internet] Dostupno na: [oslo agenda](http://www.osloagenda.no). Pristupljeno 26.05.2021.
25. Quality Assurance Agency for Higher Education. (2012). *Enterprise and entrepreneurship education: guidance for UK higher education providers*. Gloucester: QAA.
26. Posavec, M. (2011). Odgoj za poduzetništvo u primarnom obrazovanju. Učenje za poduzetništvo, 1(1), 225-238.
27. Razvojna agencija Zagreb [Internet] [Novosti - Razvojna agencija Zagreb](http://www.razvojna.gov.hr) Pristupljeno 26.05.2021.
28. Remeikiene, R., Dumciuviene, D., & Startiene, G. (2013). Explaining entrepreneurial intention of university students: The role of entrepreneurial education. In *Active*

Citizenship by Knowledge Management & Innovation: Proceedings of the Management, Knowledge and Learning International Conference 2013, 299-307.

29. Sexton, D. L., & Bowman, N. B. (1984). Entrepreneurship education: Suggestions for increasing effectiveness. *Journal of Small Business Management (pre-1986)*, 22(000002), 18.
30. Sikavica, P. (2011). Organizacija Zagreb: Školska knjiga.
31. Singer, S., Šarlija, N., Pfeifer, S., Oberman Peterka, S. (2021). Što čini Hrvatsku (ne)poduzetničkom zemljom?, CEPOR, Zagreb
32. Stoof, A., Martens, R. L., Van Merriënboer, J. J., & Bastiaens, T. J. (2000). What is competence? A constructivist approach as a way out of confusion. *Onderwijs Research Dagen (ORD), Leiden, The Netherlands*.
33. Škrtić, M. Mikić, M. (2011). Poduzetništvo. Zagreb: Sinergija-nakladništvo d.o.o.
34. Tkalec, Z. (2011). Definicija i karakteristike poduzetništva kao ključne kompetencije cjeloživotnog učenja. *Učenje za poduzetništvo*, 1(1), 35-43.
35. Varga, M. (2011). Upravljanje ljudskim potencijalima kroz motivaciju. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 2(1), 152-169.
36. Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture (NN 93/13,114/13,41/14,57/18).
37. Winkel, D., Vanevenhoven, J., Drago, W. A., & Clements, C. (2013). The structure and scope of entrepreneurship programs in higher education around the world. *Journal of Entrepreneurship Education*, 16, 15.

POPIS SLIKA

Slika 1 Odrednice suvremenog poduzetništva	6
Slika 2 Osobine poduzetnika.....	8
Slika 3 Izvori financiranja	17
Slika 4 Metode poučavanja i učenja.....	20

PRILOZI

PRILOG 1. POPIS RAZVOJNIH AGENCIJA

LOKALNE RAZVOJNE AGENCIJE REGIONALNE RAZVOJNE AGENCIJE

- Razvojna agencija SJEVER-DAN
- Razvojna agencija Čazma
- Lokalna razvojna agencija Poslovni park Bjelovar Lora
- Razvojna agencija grada Slavenskog Broda
- Razvojna agencija Vukovar
- Razvojna agencija grada Dubrovnika Dura
- Razvojna agencija grada Čakovca Čakra
- Razvojna agencija Zagreb – TPZ
- Agencija za razvoj i investicije grada
- Vinkovaca VIA
- Sisak projekti
- Petrinjska razvojna agencija Petra
- Lokalna razvojna agencija Pins
- Industrijski park Nova Gradiška
- Ustanova za razvoj grada Senja
- Korčulanska razvojna agencija Kora
- Lokalna razvojna agencija Vjeverica
- Vira – Višnjanska razvojna agencija
- Našička razvojna agencija Nara
- Razvojna agencija Mrav
- Otočka razvojna agencija
- Agencija za održivi razvoj općine Antunovac
- Razvojni centar Daruvar
- Udruga Inovacijsko-poduzetnički centar
- Expletus za trgovinu i usluge, putnička agencija
- Lipička razvojna agencija Lira
- Zagorska razvojna agencija Zara d.o.o
- Razvojna agencija Sisačko-moslavačke ž. Simora
- Razvojna agencija Karlovačke županije – Karla
- Agencija za razvoj Varaždinske županije Azra
- Pora Razvojna agencija Podravine i Prigorja
- Regionalna razvojna agencija Bjelovarsko-bilogorske županije
- Regionalna razvojna agencija Porin
- Razvojna agencija Ličko-senjske županije Lira
- Vidra – Agencija za razvoj Virovitičko-podravske županije
- Regionalna razvojna agencija Požeško-slavonske županije
- Regionalna razvojna agencija Slavonije i Baranje

- Javna ustanova Razvojna agencija Šibensko-kninske županije
- Agencija za razvoj Vukovarsko-srijemske ž. Hrast
- Istarska razvojna agencija IDA
- Regionalna razvojna agencija Dubrovačko-neretvanske županije Dunea
- Regionalna razvojna agencija Međimurje Redea
- Regionalna razvojna agencija Zagrebačke županije d.o.o. za promicanje regionalnog razvoja
- CTR d.o.o. – Razvojna agencija Brodsko-posavske županije
- Javna ustanova Rera S.D. za koordinaciju i razvoj Splitsko-dalmatinske županije
- Centar za integralni razvoj srednjodalmatinskih otoka
- Međimurska energetska agencija
- Regionalna energetska agencija Sjever
- Rea Kvarner, Regionalna energetska agencija
- Primorsko-goranske županije
- Regionalna energetska agencija sjeverozapadne
- Hrvatske
- Agencija za razvoj Zadarske županije Zadra Nova
- Ustanova za razvoj kompetencija, inovacija i
- specijalizacije Zadarske županije

PRILOG 2. POPIS PODUZETNIČKIH CENTARA

- Biotechnicon Poduzetnički centar d.o.o
- Centar za poduzetništvo d.o.o.
- Centar za poduzetništvo grada Opuzena Dubrovačko-neretvanska županija
- Centar za poduzetništvo Grada Slatine
- Centar za poduzetništvo Osijek
- Centar za poduzetništvo Osijek
- Centar za poduzetništvo Zagreb d.o.o.
- CEPOS - Centar za poticanje poduzetništva i obrtništva Splitsko-dalmatinska županija
- Industrijski park NOVA GRADIŠKA d.o.o.
- Koprivnički poduzetnik d.o.o.
- Križevački poduzetnički centar d.o.o
- Lokalna razvojna agencija PINS d.o.o.
- Ludbreški poduzetnički centar d.o.o. za poslovno savjetovanje
- Miholjački poduzetnički centar d.o.o.
- Poduzetnički centar BELI MANASTIR d.o.o. za promicanje i razvoj poduzetništva
- Poduzetnički centar DOXTUS/Public d.o.o.
- Poduzetnički centar Grada Zagreba PLAVI URED
- Poduzetnički centar i inkubator Pakrac
- Poduzetnički centar Općine Đurđenovac
- Poduzetnički centar Pleternica d.o.o.
- Poduzetnički centar Samobor d.o.o.
- Poduzetnički centar Sinj d.o.o. za razvoj poduzetništva
- Poduzetnički centar Vinodol d.o.o.
- Poduzetnički inkubator BIOS d.o.o.
- Poduzetničko-razvojni centar Općine Erdut d.o.o.
- Poslovni biro PBIRO d.o.o.
- PRVI KORAK PODUZETNIČKI CENTAR d.o.o.
- Pulski centar za poduzetništvo
- Tehnološki centar Split d.o.o.
- Ustanova Centar za istraživanje materijala Istarske županije METRIS
- Valpovački poduzetnički centar d.o.o.
- VG Poduzetnički centar d.o.o.
- Zadruga Poduzetnička mreža - Centar za promicanje i razvitak poduzetništva
- Ženski poduzetnički centar Samobor Zagrebačka županija

PRILOG 3. POPIS POSLOVNIH INKUBATORA

Redni broj	Naziv	Godina osnivanja	Redni broj	Naziv	Godina osnivanja
1.	TERA TEHNOPOLIS d.o.o. Osijek	1995.	21.	DigiBoost d.o.o. Zagreb	2011.
2.	Poduzetnički park Velika Pisanica d.o.o.	1996.	22.	INOVATIVNI ZADAR d.o.o.	2011.
3.	PODUZETNIČKI INKUBATOR PAKRAC	1996.	23.	PISAK Poduzetnički inkubator Sisak	2012.
4.	Poduzetnički inkubator Industrijski park Nova Gradiška	1996.	24.	PODUZETNIČKI INKUBATOR POLET d.o.o. Belišće	2012.
5.	Podi Šibenik d.o.o.	1997.	25.	Inkubator Solin	2012.
6.	Tehnološko-inovacijski centar Međimurje d.o.o.	1999.	26.	BUSINESS EDUCATION CENTRE d.o.o. Buje	2012.
7.	ENTER KOPRIVNICA d.o.o.	2001.	27.	PODUZETNIČKI INK UBA TOR POR EČ	2013.
8.	PODUZETNIČKI INKUBATOR VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE d.o.o.	2002.	28.	Core Inkubator d.o.o. Zagreb	2013.
9.	Poduzetnički inkubator Osvit – zadruga Donji Miholjac	2003.	29.	NEST 01 d.o.o. Zagreb – Hub 385	2013.
10.	Poduzetnički inkubator Donji Čaglić	2003.	30.	Plzet d.o.o. Buzet	2013.
11.	ZAGREBAČKI INOVACIJSKI CENTAR d.o.o.	2003.	31.	BIZ – Poduzetnič ki inkubator Zagreb	2014.

12.	Riječka razvojna agencija PORIN d.o.o. - Poduzetnički inkubator za proizvodne djelatnosti Rujevica	2005.	32.	VRH - Poduzetnički inkubator d.o.o. Zagreb	2014.
13.	Poduzetnički inkubator Pleternica	2005.	33.	Poduzetnički potporni centar d.o.o.	2014.
14.	Tehnološki centar Split d.o.o.	2006.	34.	PL EUROPA d.o.o. Zagreb	2015.
15.	Riječka razvojna agencija PORIN d.o.o. - Poduzetnički inkubator za uslužne djelatnosti Torpedo	2006.	35.	STARI GRAD d.o.o. Đurđevac	2015.
16.	PI 'Izazov' Pula	2007.	36.	Poljoprivredno poduzetnički inkubator Drenovci d.o.o.	2016.
17.	Pokreni ideju j.d.o.o. Zagreb- ImpactHub Zagreb	2008.	37.	Avantes plus d.o.o. Zagreb	2016.
18.	Poduzetnički inkubator Biograd na Moru d.o.o.	2011.	38.	ACT Grupa Čakovec	2016.
19.	PODUZETNIČKI INKUBATOR KLIS d.o.o	2011.	39.	STEP RI d.o.o.Rijeka	2016.
20.	P.A.R. d.o.o. Rijeka	2011.	40.	TEHNOLOŠKI PARK VINKOVCI d.o.o. PODRUŽNICA PODUZETNIČKI INKUBATOR VINKOVCI	2020.
41.	BIOS d.o.o. Osijek	1996.			
42.	Tehnološko-inovacijski centar Međimurje d.o.o.	1997.			
43.	ZAGREBAČKI INOVACIJSKI CENTAR d.o.o.	2004.			

44.	Tehnološki park Varaždin d.o.o.	2007.
45.	Istarska razvojna agencija d.o.o.- TI PULA	2008.
46.	Tehnološki park Vinkovci d.o.o.	2008.
47.	TEHNOLOŠKI PARK BJELOVAR d.o.o.	2013.
48.	R.D.I. MOSAIC d.o.o. Split	2013.
49.	UNIST TEHNOLOŠKI PARK d.o.o. Split	2015.
50.	BICRO BIOCENTAR d.o.o. Zagreb	2016.
11.	CTT- Centar za transfer tehnologije d.o.o. Zagreb	2016.
12.	Poduzetničko potporni centar CroTechHub Zagreb	2019.